

ФІНАНСОВА ОБІЗНАНІСТЬ ДЛЯ ВПЕВНЕНОГО МАЙБУТНЬОГО

Цю публікацію підготовлено за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Повну відповідальність за зміст цієї публікації несе Український жіночий фонд, який

є субконтрактером у Проекті «Трансформація фінансового сектора», що виконується компанією DAI Global LLC. Висловлені в цій брошурі погляди не обов'язково збігаються із поглядами USAID чи Уряду США.

Український жіночий фонд (УЖФ) – це благодійна організація, створена в 2000 р. у відповідь на обмеженість фінансових ресурсів, доступних для захисту прав жінок в Україні. УЖФ є єдиним жіночим фондом у країні. Ми надаємо підтримку жіночим організаціям в Україні через гранти,

інформацію та розбудову їхньої спроможності. УЖФ засновано на феміністичних цінностях. Місія Фонду – допомагати жіночим неурядовим організаціям (НУО) відігравати активну роль у процесах демократизації та робити внесок у забезпечення рівності, справедливості та поваги до прав людини.

Публікацію підготовлено за підтримки

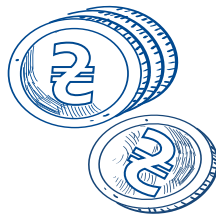
Публікацію підготовлено

ПРОЕКТ USAID
«ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ»

ВСТУП

В Україні, за статистикою Світового економічного форуму*, рівень охоплення вищою освітою становить близько 80%. Водночас у питаннях фінансової грамотності нам з вами ще є чого повчитися.

Існує чимало ситуацій, в яких ми втрачаємо гроші, тому що не знаємо про особливості надання фінансових послуг, а іноді – тому, що необачно витрачаємо гроші, не замислюючись над необхідністю планування та ведення сімейного бюджету.

Є речі, такі як відпустка, початок навчального року в школі, які ми плануємо заздалегідь, а є ситуації несподівані, до яких ми можемо бути не готові, хоча передбачити щось подібне було б добре - проблемами з зубами, пробите колесо, поломка побутової техніки тощо.

Прочитання цієї короткої брошури не займе багато часу, але дасть вам найбільш корисні поради, аби краще розуміти слабкі місця ваших фінансів, і що потрібно зробити, аби почуватися впевненіше у завтрашньому дні.

Що таке сімейний бюджет і для чого його вести? Яким має бути розмір заощаджень на непередбачувані випадки? Які щоденні дрібні витрати є «викрадачами грошей»? І наскільки легко вам буде встановлювати і досягати свої фінансові цілі?

Ці поради допомогли вже не одній тисячі людей віднайти гроші в ситуаціях, коли не вистачало «дожити до зарплати». І ми впевнені, що саме вони стануть у нагоді і вам.

*Бажаємо приємного читання і впевненого
фінансового майбутнього!*

* Глобальна доповідь про гендерний розрив 2017 Світового економічного форуму (The Global Gender Gap Report 2017, World Economic Forum) <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017>

A top-down view of a desk with a white mouse, keyboard, and glasses. The desk surface is light-colored with dark wood grain lines. The glasses are black-rimmed and positioned in the upper left. The mouse is white and positioned in the middle left. The keyboard is white and positioned in the bottom left. The text is on the right side of the page.

ЗМІСТ

1. СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ - ПЕРШИЙ КРОК ДО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМИ ФІНАНСАМИ.
ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ.

2. ЗАОЩАДЖЕННЯ ТА РЕЗЕРВИ.
ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ.

3. «ВИКРАДАЧІ ГРОШЕЙ»: ЯКІ ШКІДЛИВІ ФІНАНСОВІ ЗВИЧКИ ВИКРАДАЮТЬ ГРОШІ З ВЛАСНОГО БЮДЖЕТУ?
ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ.

4. ДОСЯГНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ЦІЛЕЙ.
ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ.

5. ФАКТОРИ УСПІХУ НА ШЛЯХУ ДО ДОСЯГНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ЦІЛЕЙ.

1. СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ – ПЕРШИЙ КРОК ДО УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМИ ФІНАНСАМИ

Далеко не всі українські сім'ї ведуть сімейний бюджет. Але його ведення – це дуже корисна фінансова звичка. Що ж таке бюджет і для чого він потрібен родині?

Бюджет – це інструмент обліку та планування сімейних фінансів. Бюджет складається із двох великих розділів – **доходів** та **витрат**. Для зручності доходи та витрати об'єднуються певні категорії.

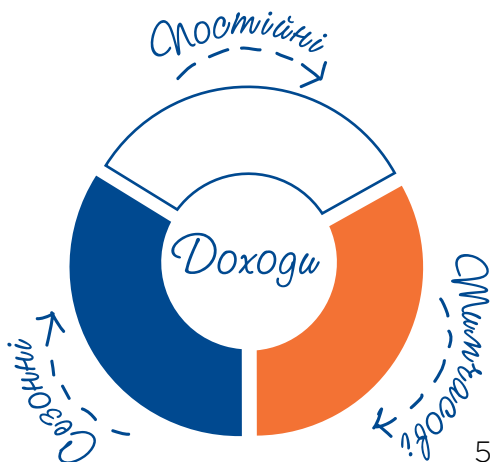
Доходи розподіляються за категоріями за ознакою терміну надходження:

- **Постійні** (або регулярні): зарплата, пенсія, соціальна допомога, відсотки за депозитами, орендна плата за земельний пай тощо. За кожною з цих категорій ви можете заздалегідь знати, коли і яку саме суму ви отримаєте.
- **Тимчасові** (додаткові): премія, разова робота, подарунки тощо. Ви не можете заздалегідь точно знати, чи будуть у вас такі доходи і у якому розмірі.

- **Сезонні**: доходи, які отримує родина залежно від сезону: доходи від присадибної ділянки, доходи від сезонного бізнесу, сезонні підробітки.

Витатки є більш різноманітними, тому вони поділяються на більшу кількість категорій:

- щомісячні обов'язкові витрати (комунальні платежі, витрати на харчування, проїзд, оплата за школу, постійно необхідні ліки);
- одяг та взуття;
- побутові послуги;
- навчання;
- здоров'я та краса;
- відпочинок та розваги;
- повернення боргу;
- платежі за страхові послуги;
- резервний фонд на непередбачені витатки;
- накопичення.

Зауважте, що повернення боргу – це окрема категорія. Навіть якщо ви сплачуєте щомісячні платежі в банк. Борг потрібно ретельно контролювати та завчасно планувати платежі.

Будь-які **видатки** можна також об'єднати у три категорії за ознакою потреби:

- **обов'язкові** (без яких не можна обійтися протягом місяця),
- **необхідні** (без яких можна обійтися кілька місяців),
- **бажані** (без яких можна обійтися, але які роблять наше життя кращим).

Бюджет (усі доходи і витрати) треба складати письмово або фіксувати в електронному вигляді. Це може бути зошит, електронна таблиця, комп'ютерна програма для обліку особистих фінансів чи мобільний додаток. Такий підхід допоможе вам не загубити якусь інформацію, краще структурувати її та легше збалансувати доходи і витрати на місяць.

Є декілька способів ведення обліку та контролю сімейного бюджету:

- **Метод «4 конверти»:** потрібно взяти чотири звичайних конверти (один конверт на один тиждень) і розкласти гроші на звичайні щомісячні потреби у ці конверти.

У перший тиждень ви користуєтеся грошима з першого конверта, а інші відкладаєте. На другий тиждень берете гроші з другого конверта і так далі. Можна витратити тільки ті гроші, які є в поточному конверті. Конверт зручний тим, що в нього можна покласти чеки або на ньому записати витрати. У кінці тижня можна порахувати та проаналізувати свої видатки.

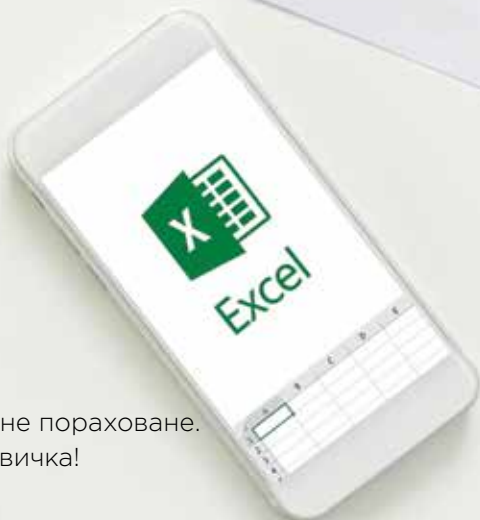
- **Блокнот або зошит:** ви щодня записуєте всі свої доходи та витрати, підраховуєте підсумки наприкінці місяця.

- **Власноруч створена таблиця або готовий шаблон** у програмі Excel.

- **Програмне забезпечення** для ведення сімейного бюджету або **мобільний додаток** для смартфона.

Неможливо керувати тим, що не пороховане. Ведення бюджету – корисна звичка!

СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ: ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Я в голові відстежую свої доходи і витрати, навіщо мені їх ще записувати?

Утримуючи інформацію в голові, ви все одно ризикуєте щось забути. До того ж, «у голові» важче аналізувати та порівнювати цифри. Облік бюджету треба робити письмово або на комп'ютері чи телефоні. Різні дослідження підтверджують, що людський мозок дуже хитро обробляє фінансову інформацію: ви можете «забувати» якісь великі платежі або видатки, а також можете ігнорувати дрібні щоденні витрати. Але, якщо ви ретельно фіксуєте дрібні витрати, то за місяць можете точно підрахувати їхню суму, яка

може вийти досить великою. Особливо ретельно слід вести облік своєї заборгованості. Для тих, хто сплачує кредити або користується кредитним лімітом на банківській картці, корисно вести платіжний календар. У платіжному календарі ви записуєте назву фінансової установи, строк виплати кредиту, суму погашення тіла кредиту та окремо відсотки. Ви повинні точно знати, скільки переплачуєте за кредитом та намагатися повернути борг достроково, щоб зменшити боргове навантаження.

Я вже пробувала вести бюджет, записувала. А потім побачила, що витрачаю більше, ніж заробляю, злякалася і потім взагалі перестала це робити.

Якщо ви записували тільки доходи й видатки і не враховували перехідні залишки грошей (ті гроші, які не були витрачені минулого місяця і перейшли до поточного), то могли бути неправильні висновки.

Формула ведення бюджету проста: на початку місяця перерахуйте готівкові гроші та перевірте баланс за банківською картою. До суми залишку на початок місяця додайте всі доходи за місяць та відніміть усі видатки.

У кінці місяця знову порахуйте залишок грошей. Якщо підрахунок не відповідає реальності, ще раз перевірте, чи всі доходи / видатки ви ретельно записали. Як правило, за 2-3 місяці ведення записів це стає звичкою, і ви не будете витрачати багато часу.

Але, якщо ситуація дійсно така, що ви витрачаєте більше, ніж заробляєте, то потрібно негайно розібратися, чому так виходить. Це буде значно дешевше, ніж прикривати свій страх боргами!

Мій дохід невеликий, я навіть не бачу необхідності рахувати свій бюджет.

Насправді, чим менший розмір ваших доходів, тим ретельніше треба контролювати видатки. Обмеженість у доходах змушує вас відслідковувати витрати, але потрібно саме записувати і доходи, і витрати. Візьміть під контроль свої видатки, розгляньте можливі додаткові джерела доходів, сплануйте свої фінансові цілі. Також важливо розставити пріоритети серед витрат за ступенем необхідності. Будьте чесними з собою – записуйте всі

доходи і витрати. Ті, хто вміють розподілити невеликий бюджет, зможуть успішно керувати і великими статками.

Бюджет
Доходи | Витрати

2. ЗАОЩАДЖЕННЯ ТА РЕЗЕРВИ

ЗАОЩАДЖЕННЯ

Після того, як ви порахували свій бюджет, розрахуйте свою здатність заощаджувати та додайте рядок «**Заощадження**»: вираховується як **різниця між доходами та видатками**.

Якщо рядок «Заощадження» у деякі місяці вийшов зі знаком мінус – ви живете у збиток (за рахунок раніше заощаджених коштів або в борг). Це небезпечно.

Також, не є безпечним, коли ваші доходи дорівнюють видаткам – це означає, що ваша родина живе «сьогоднішнім днем». Таким чином ви обмежуєте своє майбутнє. У випадку настання непередбаченої події, що несе витрати, ви починаєте жити в борг. Якщо рядок «Заощадження» у

вас вийшов зі знаком плюс, ваша родина може робити заощадження на різні цілі:

- фінансовий резерв на важкі місяці,
- накопичення заощаджень,
- досягнення фінансових цілей.

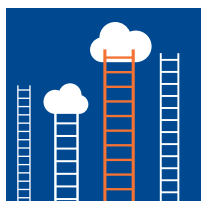
Збільшення заощаджень досягається двома шляхами:

- **збільшення доходів** (більше заробляти),
- **зменшення видатків** (економія).

Усвідомлення реального фінансового стану (навіть негативного) – це вже перший крок до подолання фінансових труднощів у вашій родині або досягнення кращого матеріального стану.

ШЛЯХИ ЗБІЛЬШЕННЯ ДОХОДІВ:

Пошук додаткового доходу (додаткова робота, підробітки, підприємництво)

Використання незадіяних активів, наприклад, здача їх в оренду (гараж, дача, обладнання або інструменти тощо)

Розпродаж непотрібних речей

Отримання додаткових доходів від власних навичок та вмій (наприклад, хобі)

ШЛЯХИ ЗМЕНШЕННЯ ВИТРАТ:

Зменшення споживання ресурсів (електрика, вода, тепло)

Зменшення витрат на шкідливі звички

Контроль імпульсивних покупок та відвідування магазинів із списком запланованих покупок

Планування та контроль крупних витрат

Користування податковими знижками

РЕЗЕРВИ

У кожній родині має бути сформований резервний фонд. **Резервний фонд** - це фінансова «подушка безпеки» родини, це сума грошей, яка відкладена на покриття неочікуваних та надзвичайних витрат.

 Головне правило управління резервним фондом: витратити гроші з резервного фонду можна тільки на покриття надзвичайних подій і не можна витратити на інші цілі (наприклад, одяг або розваги).

Непередбачуваними витратами/надзвичайними подіями можуть бути:

- хвороби (операція або серйозна хвороба),
- ремонт побутової техніки,
- ремонт авто,
- незапланована поїздка за сімейними обставинами,
- крадіжка,
- події життєвого циклу (народження, весілля, ювілей, похорон),
- пожежа та інші стихійні лиха.

Резерв

Доходи

+200

150

Вода -
Газ - 38
Електроенергія -
інтернет -
ЖКХ - 35

Резервний фонд
Лікар - € 200
Ремонт - € 100

Є ДЕКІЛЬКА МЕТОДІВ СТВОРЕННЯ РЕЗЕРВНОГО ФОНДУ:

МЕТОД 1:

відкладати 10% від будь-якого доходу.

МЕТОД 2:

порахувати, скільки грошей було витрачено в попередньому році на надзвичайні події (наприклад, лікування, ремонт побутової техніки, авто тощо). Суму, яку родина витратила на покриття надзвичайних подій за рік, потрібно розділити на 12 і в поточному році відкладати щомісячно гроші у такій сумі для створення резервного фонду.

Резерв 10%
 $350 = 350 \times 10 = 350$

ЯК ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЯТИ РЕЗЕРВНИМ ФОНДОМ?

Розробити чіткий план створення резерву.

Поповнювати резервний фонд щомісячно.

Використовувати тільки за цільовим призначенням!

ЗАОЩАДЖЕННЯ ТА РЕЗЕРВИ: ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Якого розміру має бути резервний фонд, щоб почуватися спокійно?

Більшість фінансових експертів радять мати у резерві суму, яка дорівнює 3-6 місячним бюджетам сім'ї. Тобто, суми резерву має вистачити на 3-6 місяців життя хоча б на мінімальному рівні споживання (оплата житла, харчу-

вання, проїзду, ліків, навчання дітей тощо). Така сума резерву буде достатньою для покриття переважної більшості непередбачуваних витрат, отже родина буде фінансово захищеною.

Як може створювати резервний фонд людина, у якої невеликі доходи, адже їй і так ледь вистачає на поточні потреби?

Якщо у людини невеликі статки чи нестабільні доходи, резерв їй тим паче необхідний. Адже у разі настання негативних ситуацій, що вимагають витрат, вона буде найбільш вразливою та незахищеною. Тому необхідно намагатися відкладати хоча б невеликі суми, але робити це регулярно, перетворити це на звичку. Експерти радять відкладати хоча б

10% від доходу. Вважається, що десяту частку відкласти точно реально майже для кожної людини. До речі, дуже часто ті, хто не мають резерву, змушені користуватися кредитами, за якими вони сплачують 40% річних та більше. Виплачувати борг з відсотками може бути набагато важче, ніж відкладати 10% у власний резерв.

«ВИКРАДАЧІ ГРОШЕЙ»: ЯКІ ШКІДЛИВІ ФІНАНСОВІ ЗВИЧКИ ВИКРАДАЮТЬ ГРОШІ З ВЛАСНОГО БЮДЖЕТУ?

Під **«викрадачами грошей»** ми розуміємо ті витрати, користі від яких не отримали. Наприклад, це можуть бути імпульсивні покупки. Ви купили якусь річ і потім її не використовуєте, чи купили більше речей, ніж насправді було потрібно.

Часто причинами «викрадачів грошей» є неуважність та недостатність знань: ви не прочитали уважно кредитний договір або не зрозуміли деякі його пункти, і тому вам довелося переплатити більше, ніж ви планували.

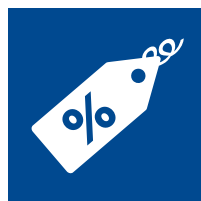
Таксі

Готова їжа чи
кава з собою

Розпродажі
у магазинах

Знижки

Дуже часто невміння сказати вчасно **«ні»** продавцям товарів та послуг чи знайомим, які позичають гроші, також нам коштує зайвих витрат.

Напишіть свій список «викрадачів грошей» та підрахуйте, яку суму в місяць ви на них витрачаєте. Візьміть їх під контроль!

«ВИКРАДАЧІ ГРОШЕЙ»: ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Я і так собі купую тільки необхідне, звідки в мене є «викрадачі грошей»?

Так, вони дуже підступні! Вони вміють дуже гарно маскуватися. Іноді «викрадачі грошей» ховаються у нашій зайнятості, ми не встигаємо щось вчасно зробити і витрачаємо зайві гроші (наприклад, їдемо на таксі, тому що спізнюємося, купуємо готову їжу чи каву з собою). Іноді вони ховаються у нашій невпевненості в собі (ми не можемо сказати «ні» і через це купуємо непотрібні товари чи послуги). Буває і так, що звичка економити не дає можливості побачити та використати

якісь нові можливості (як у приказці «Скупий платить двічі») чи спонукає нас купувати будь-що, якщо це дешево (акції та розпродажі у магазинах).

Тому, перед тим, як здійснити якісь витрати, поставте собі запитання, чи точно вам це необхідно, чи точно це найкращий спосіб розпорядитися грошима. Після ретельного контролю «викрадачів грошей» ви знайдете можливість відкладати гроші у резервний фонд та заощаджувати їх для досягнення своїх цілей.

ТАК

- смачно
- зручно

НІ

- коштує
- сумнівна якість
- швидко

Який сенс мені контролювати своїх «викрадачів грошей»?

Суми грошей, які ви нераціонально витрачаєте, можна використати більш ефективно, наприклад, спрямувати їх на створення резерву – подушки фінансової безпеки. Або мож-

на накопичити за декілька місяців на велику покупку. Визначте своїх «викрадачів», контролюйте їх, кожен раз відкладайте цю суму окремо для досягнення фінансової цілі.

4. ДОСЯГНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ЦІЛЕЙ

Поняття «**Фінансова ціль**» ми будемо використовувати тільки стосовно тих цілей, що вимагають більших видатків. Ми не будемо використовувати його для опису дрібних повсякденних (щоденних) витрат.

Ціль не повинна бути загальною, для її визначення необхідна чіткість, яка показує не тільки те, що ви бажаєте, але й коли ви хочете цього досягнути та яка вартість вашого бажання (квартира, машина, меблі, побутова техніка, відпочинок тощо).

ЯКІ ПИТАННЯ ТРЕБА СОБІ ПОСТАВИТИ:

Чого саме я хочу досягнути або що я хочу отримати? (Наприклад, не «відпочинок на морі», а «поїздка на море з родиною з проживанням у готелі, включаючи повний пансіон» або не «житло», а «двокімнатна квартира в новому будинку, з великою кухнею, і щоб поруч були дитячий садочок та супермаркет»)

1. Яка сума мені необхідна?

2. Коли я хочу досягти цілі? (Вкажіть конкретний період чи окресліть певний інтервал часу, наприклад, «хочу поїхати родиною на море в липні» чи «хочу купити квартиру протягом п'яти років»)

3. Наскільки важлива ціль та чому? Що буде, коли я досягну цілі? Що буде, якщо я не досягну цієї цілі? (Якщо ціль не дуже важлива для вас, ви будете мати менше мотивації шукати шляхи її досягнення, докладати для цього зусиль).

Обговорення та визначення фінансових цілей має відбуватися усією родиною. Цей процес важливий не тільки для покращення фінансового стану сім'ї, але і для кращого порозуміння

між членами родини. **Обов'язково залучайте дітей** – досвід батьків буде гарним прикладом для використання навичок фінансового планування дітьми у майбутньому.

ДОСЯГНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ЦІЛЕЙ: ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ

Навіщо ставити якісь фінансові цілі? Чи не краще просто старанно працювати, відкласти потроху гроші, а потім вирішувати, куди їх витратити?

Коли ви відкладаєте гроші, не маючи певної цілі, швидше за все, у вас буде менше мотивації робити такі заощадження. Прагнення досягти конкретної мети допом-

агає нам більш дисципліновано ставитися до витрат, знаходити додаткові джерела доходів, утримуватися від необачливого розпорядження коштами.

Я хочу збільшити свої доходи, аби мати гідний рівень життя. Як це сформулювати у ціль?

По-перше, треба конкретизувати це бажання. Продумайте, що для вас означає «гідний рівень життя»? Яку суму доходів, на вашу думку, треба мати щомісяця на такий рівень життя? Далі треба проаналізувати свої існуючі доходи і порівняти їх з бажаним рівнем. Цілком можливо, що різниця буде дуже великою. У такому випадку треба проаналізувати, чи є ваша ціль досяжною для вас вже сьогодні? Якщо вона виглядає завеликою для вас, краще розбити її на маленькі цілі й іти до великої цілі як сходинками. Наприклад, людина має зарплату 4000 грн. і бажає збільшити свої доходи у

десять разів. Краще спочатку поставити ціль вийти на дохід, наприклад, 7000 грн., пошукавши додаткові джерела доходів. Згодом можна ставити наступну ціль: вийти на дохід 10000 грн., потім на 15000 грн. і так далі. Можливо, для цього вже потрібно буде підвищити свою кваліфікацію, отримати нову спеціальність, здобути нові навички, відкрити власний бізнес тощо. Досягаючи чергової маленької цілі, ми отримуємо не тільки більше грошей, а й задоволення від досягнутого, впевненість у собі, нові навички, що і допоможе нам рухатися далі до більших цілей.

5. ФАКТОРИ УСПІХУ НА ШЛЯХУ ДО ДОСЯГНЕННЯ ФІНАНСОВИХ ЦІЛЕЙ

- ✓ Створення резервів – дає нам відчуття захищеності й упевненості у тому, що якщо під час здійснення плану щось піде не так (всупереч плану), у нас завжди прозапас є певні кошти, на які ми можемо розраховувати.
- ✓ Регулярний облік доходів та видатків сім'ї.
- ✓ Пошук можливостей оптимізації витрат.
- ✓ Прагнення збільшення доходів сім'ї і дії у цьому напрямку.
- ✓ Підбір варіантів вигідних фінансових пропозицій.
- ✓ Розподіл ролей у родині – всіх членів родини потрібно залучити до процесу здійснення плану.
- ✓ Визначення цілей, спираючись на власні плани та ситуації.
- ✓ Недостатньо просто скласти план, необхідно також виявляти гнучкість і вносити в нього зміни.
- ✓ Не відкладати здійснення плану на майбутнє: почніть з кроків, які ви можете зробити вже сьогодні.

ДЛЯ ПРИМІТОК

